

סיפור מציאותי זה, איש איש על פי סגנונו ותפישתו.

בהאג הנדיר, מביא, בעמוד אחד, גוטהילף היינריך שוברט, את גירסתו למעשה, גירסה המסתיימת כך: ... וביצע לאחר 50 שנה, בהתנתת הכסף, נמצא החתן הצעיר קפוא וקר עליידי הכלה הזקנה והאסורה, ואהבה המה בלבה.

בקסמי המיכרה של נובאלים, שהוא קטע מתוך היינריך פון אופטרדינג, נלכד המחבר באווירת המיסתורין, של אותה אהבה שהתממשה 50 שנה אחרי מותו של אחד מגיבוריה, מבלי שנפגמה כהוא זה. בסיום אומרת האהובה הזקנה: מה שהחזירה האדמה סעם אחת היא לא תמנע מאתנו גם בשנית... בעודה מתרחקת והוספת את ערד סעם אחת את פניה.

את"א הופמן בהמכרות אשר בפאלון, מטפל בפנטסטי שבסיפור זה, בניגוד שבין החתן הצעיר והתנוט ובין כלתו הזקנה, הכלה הזקנה מחבקת ביה את חתנה הצעיר, ונפתח את נישומתה על גוויתו הקפואה. הופמן מסיים את סיפורו: בבנסית יקסאברג, במקום שבני הזוג צריכים היו להינשא בו לפני המישים שנה, ניקבר אפרו של הצעיר ועמו — גופתה של כלתו הנאמנה לו עד המות המר.

גירסה נוספת, הפעם תיאורנית, היא המיכרה אשר בפאלון, מערכון בהרזים מאת המחזאי הרוג פון הופמןסנטאל. בגירסה זו מחזיר הופמןסנטאל את התנוט לחיים כדי שאהובת נעוריו, תלך אחריו ותצטרף אליו בדרכו, ננהר הנצח: יקרה אשר יקרה לי — לא אמות. / חוק העולם הזה — בי לא נוגע.

הפכר הכחול הוא פנינה ספרותית. בסיפורי המכרה אשר בפאלון, ניתנת לקורא הישראלי, לראשונה, האפשרות לעקוב אחר מקור עלילה אשר שימש בסיס לוואריאציה ספרותית רומאנטית.

אחרית דבר של שלמה טנאי, בהירה, מביאה את המקורות, אינה מתפלספת איתם ומסייעת לקורא פתיחת הצורה למתכונות הספרותיות שהביא בקובץ זה.

היה מעורר את שלמה טנאי היה ממשך במיפעל זה, של חשיפת רסיסי הספרות הרומנטית הגרמנית לקורא הישראלי. תרגומו של טנאי נקיט ובהירים. הוא מצליח להתגבר על מלכודות התרגום גרמנית לעברית, והוא מעניק מריגשת המשורר שלו לצירופים הלשוניים השור נים והרומנטיים המובאים בהפרכת הכחול.

הקובץ מומלץ אלה המוכנים להיכנס להרפתקה ספרותית מרתקת, שונה לא כמעט מהיצע מדפי הספרות העכשווית. הספר גם מעוצב כהלכה. אותיותיו בהירות, והנייר מעולה.

עיון

מחלום למציאות

באחרונה ראהאור עוד ספר-מחקרי, העוסק בפלא של תחיית לשון הספרות העברית, הספר מחלום למציאות מאת טובה ברוך* כוחן את השתקפותה של ארץ-ישראל בספרות ההשכ"י

* טובה כוחן - מחלום למציאות - ארץ-ישראל בספרות ההשכלה; הוצאת אוניברסיטת בר-אילן; 269 עמודים (כריכה קשה).

לה. אותה ספרות של עם בלא ארץ, ספרות אשר באמצעים שונים תיארו סופריה ארץ, שלא ראו מעורה.

כבר במבוא בוחנת כוחן את המהלך מ-ארץ-ישראל של מעלה ל-ארץ-ישראל של מטה. המהלך שהפך את ארץ-ישראל של מטה לתפישה המרכזית ביחסו של העם למולדת שממנה גלה. מהלך שנעשה בחלקו בהשפעת הספרות האירופית, הלאומית והרומאנטית. חלק מאותה כמיהה, שהניבה תיאורים ספרותיים, מקורה במשכילייליטא ואחרים, שהולוכו את בניית תרומתה התיאורית של הארץ בעיני אלה שלא ראוה.

בפרק הראשון בספר מביאה כוחן את מליצת ישורון למשורר שלמה ליוזון, הבלוטת בתפיסה מהפכנית של ארץ-ישראל-שילמטה, על נופיה ויסודות הגיאוגרפיה שלה. ליוזון שילב את רוח המיזורה, המשתקפת מתיאורי התנ"ך, בסיפרי-מסעות של נוסעים לא יהודיים. בתיאוריו מצליח ליוזון לתאר את החמסין, מדבריות ולוהטים, עצים מצלים, גאות הירדן, גבהי הלבנון ושאר נופי ארץ-ישראל, שחלק מתיאוריהם נלקח מתיאורים קיימים. תיאורי ארץ-ישראל במליצת ישורון, בולטים בניסיון ליצור תיאור ריאליסטי, השאוב ממקורות מדעיים, שאליהם הגיע ליוזון, פרשה מרתקת של תיאור-ארץ-ישראל קיימת בסיפורי אברהם מאפו, בנושא הפרק השני בסיפורה של כוחן. פרשה שעליה עמד כבר פרופ' דן מירון בסיפור בין חזון לאמת. אלא שמאפו תירגם לא כמעט את נופי ליטא, והעתיקים לארץ-ישראל המתוארת בסיפורו. כמאמר ל-צינברג בתולדות ספרות ישראל, שתיאר את מאפו: הוא ייבש על הר אלכסנט דרימה בנפשו כי יישב הוא על הר הזיתים; סלובדוקה על סמטאותיה המזהמות וקבצניה הקרעיים ובלויים, נתגלגלה ברמיזתו לעיר ציון כלילת יופי...

יחד עם זאת, מנתחת כוחן את תיאורי מאפו כרומאנסים שלו מתקופת התנ"ך, שבהם תיאר לא פחות מעשרה מקומות בארץ: בית-לחם, הגליל, ים-המלח, גאון הירדן, ירושלים, הכרמל והלבנון, תוך שהוא מתבסס על תיאורי ליוזון בסיפורו מחקרי ארץ, תיאורים אשר שילב בלשון התנ"ך. כוחן אף ממחישה בטבלות מירככים של תיאורי מאפו למקורותיהם וניתוח התפלגות מקורותיהם. בפרק השלישי בוחנת טובה כחן, בבקיאות לא מבוטלת, את תיאור ארץ-ישראל בשירת ההשכלה, החל בשיורי תיפארת של ויזל ועד ניר דויד ל'שלום הכרזון' (... ויהי עוד כיברת הארץ לבוא אפרתה / היא בית לחם, ושם אבן גדולה למיאה עין / מצבת קבורת רחל אם הבנים נאהבת...).

התקדמות ביכולת התיאור השירית והנופית ניכרת בשיורי מיכיל (מיכה יוסף לבנון) ויליג (יהודה לייב גורדון), כאשר הבלוט הוא יליג, שכמה משייריו מתרחשים בנופי ארץ ישראל, ביניהם: בין שיני אריות וצדקיה בבית-הפקודות. יחד עם זאת, אין להתעלם מהשפעת הנופים האירופיים על תיאורי ארץ-ישראל, את אהבת דויד ומיכל, פותח יליג בתיאור: על אדמת בנימין בעיר גבע / שם שאול המלך אוהב לשבת; / וייסה הקריה על אחת שבע / בחורשת אמן ומעשה מחשבת... טובה כוחן עורכת השוואות בין תיאורי ירושלים ובית-לחם בספרות ובשירת ההשכלה, בין מאפו ויליג, תוך הרגשה שיליג אינו משתמש במקורות המשקפים את הריאליה. יחד עם זאת, מתייחסת כוחן לאלמנטים מתוך הצומח של ארץ-ישראל, שבעת המינים, ושיבוץם בשירת ההשכלה, כמאמר שלום הכוחן: שם תאנים ורימזים מלאי עסיס... פרחים ושושנים...

הפרק הרביעי עוסק בנושא המציאות הארצישראלית בספרות הלא-בדיונית בוילנא, כוחן מתארת וממיינת תיאורים אקטואליים של ארץ-ישראל כעיתונות של וילנה, שינוי בנוסחי התיאור של הארץ, החל אחרי פירסום ספר המיתכים הנודע של ר' מורדכי אהרון גינצבורג, דבר (1844), שהשפיע על תיאורי אברהם מאפו וקלמן שולמן.

בת-פרק העוסק בעיבודים של סיפרי המסעות בעברית, כותבת כוחן על עיבודי קלמן שולמן, בעיקר סיפורו הליכות קדם ובשולמית. לסיכום, מחלום למציאות אינו ספר מחקרי העשוי להפוך רכימכר, שכן הוא מתמקד בנושא האהבה האמיתית לסיפורת העברית החדשה ושורשיה, מה שעדיין אינו מרגש את הציבור הרחב, המתעלם מהשורשים והבסיסים של הסיפורת העברית החדשה. מחלום למציאות, הוא אחד מאותם סיפרי-מחקר בסיסיים, שבלעדיהם אייפטר להעריך נכונה את הסיפור רת והשירה העבריים העכשוויים.

תפוחיץ רקוב

מי שחשב, לתומו, על כך שבספרות ובשירה הישראלים תמו כבר כל התקדימים האפשריים עשוי לתמוה למראה קובץ צנום, שראהאור בהוצאת יחדיו בשיתוף עם אגודת הסופרים. הקובץ מופיע תחת הכותרת ב. מורדכי - ילקוט שירים. עם ריבוי מבוא וביבליוגרפיה מאת אורצין ברטנא, תחת אותה כותרת פורסמו בעבר יצירות מאת: יהודית שטיינברג, אלישבע אברהם ל' לנסקי, רודי פרישמן, יצחק שמו, אביגדור המאירי, אהרון ראובני ועו רבים וטובים.

קובץ זה הוא בכחינת שיריהלל לגראפמן בשם ב. מורדכי, אשר עד להופעת הקובץ אי לא החשיב את שירתו. את הקובץ ערך בנו, שהוא מעין תפוח, שנפל לא הרחק מן העץ, אורצין ברטנא, כותב הבן על אביו: כבר בקצה ברינולוגית של סיפרי השירה שכתב בולטת ועודו הפסתח להערכת מקומה של שירת ב.

מורדכי בשירה העברית החדשה... קביעה, שאיש לא ידע עד לאותו רגע, למעט העובדה, ששירה זו מקומה בפרדהאשפה של השירה העברית.

וכך ממשיך הבן, אורצין, כשיד ההלל והניתוח לשירת האב מורדכי, עד לקביעה המהממת: שירתו של ב. מורדכי היא פועל-יצא של המפעל הציני במאה ה-20... מחור לגלות בסידרה — שעדיין לא הביאה לקט משירי אלכסנדר סן, ורבים וטובים אחרים — זיבלוני הרייה כאלה של ב. מורדכי, בליווי שירהלל של בנו.

שירת האב, המובאת בקובץ, היא בכחינת בריחה שירית, בנוסח של גראפמני תקופת ההשכלה: לאן, עצים, תפליגו, האבן, מה תרמיעו? ... או: אחי הקט יבבה — בבוי יגדל בפליים... או: שימי, אחות, ידך על ליבי, סגרי הדלתות מגל לסף העשן... או עד ירד אוד ליל על גלבע, אור הפלאים שבעלם... ושאר אינפלטליזמים שיריים כהנה וכהנה, שגם בית הבן לא עמד כוחה מלסלקם משירת אביו.

האב, שאינו שם סבר למילותיו רבות השיעמו, אינו שוכח לבנו אורצין את "גאולתו" השירית והמיוזרת בקובץ זה, על חשבון כספי הציבור, ומכתירו בתואר, "נפיל", כשירו בני הנפיל, הוא כותב: בני הנפיל מציא את השמש / מבין הסוצים. / הוא פורש עלינו את הירקע. / להחיות את הזרוע. אכ גם זה מוסר אבות גראפמניס לילידה הנפילים, הנפולים כתפוחים ליד עץ הריקבון הספרותי הזו כך נמשכת ומשתרעת לה גראפמניה השירית של ב. מורדכי, המובאת כאמצעות בנו אורצין ברטנא, על 116 עמודים, שבהם אין למצוא ולו אף שורת שירה אחת, שתצדיק הוצאת קובץ זה על חשבון אגודת הסופרים.

כבוד שקבעים קודמים. שראואר בעבר בסידרה זו, היו רצופים לעיתים כעשרות עמודי ביבליוגרפיה ומאמרי הערכה על המופיעים בהם, הרי בקובץ זה מספיקים לכך שני עמודי הבולטים במאמרי ההערכה, שנכתבו אייפעל על ב. מורדכי, אלה המאמרים של שמואל זרמל בליטעראישעע בלעטער שראהאור בווארשה, בשנת 1929, ורשימה של ז. סיגלוביץ בשפורטה בדרך מאמענע. גם כן בווארשה, 1930.

בעצם הופעת קובץ זה יש משום מאבחן לשחיתות ספרותית ולנפוטיוס רקוב, המאפשרים לה שהפך מושך-חוטטים באגודת הסופרים, לקדם את אביו, שכצדק, לא נחשב מעודו למשורר, ולו א מהשורה האחרונה בשירה העברית, מי אשר שכלו כל התקדימים האפשריים בספרות ובשירה העבריים?

* ב. מורדכי - ילקוט שירים; עורך: אורצין ברטנא; יחדיו בשיתוף אגודת הסופרים, 18 עמודים (כריכה רכה).

קולדר בוחן את המצב שבו יש לכל חוממו אנרגיית-מנוחה אדירה, והאופן שבו משחררו השמש את אנרגיית-המנוחה, והפצצו הגרעיניות המשחררות אנרגיות רמות על-פנ כדור-הארץ.

בפרק שעונו של איינשטיין מבהיר קולדר את נושא שינויי הסדר באטום, שינויים היוצריי אור בעל אנרגיה אחידה, והאופן שבו גילו איינשטיין את עובדת מרכבותו של האון מחלקיקים. קולדר מנתח את תחזיתו של איינשטיין, כי שעונים יופעלו כבוא היום על-ידי תנועה, וכוחות הכבידה.

נושא איינשטייני נוסף, הנבחן בספר זה, הוא חוסר-המישקל, וההשפעות של תהליך נפיל כדור-הארץ כמרחבי היקום והשפעתו על החיני שהוא נושא בנפילתו. מאותה נפילה, מולין קולדר את הקוראים אל הנושא קליפות הזמן העוסק בהבדלי הקצב בין שעונים אטומיים הפועלים על פני הקרקע ואלה הפועליי במרומים. ועוד מספר קולדר על הדרך המוליכו את החורים השחורים, שהזמן שלנו אינו נז בשוליהם.

בפרק השמיני סוקר קולדר את העתיו וכיוונו, את תהליך הסטת הכוכבים במסעע בעתיד, דרך תהליך כיפוף מסלולי האור, תון בחינת אותה כבידה המעקמת את המרחב הגדרות, שאיינשטיין היה חלוץ פיענוחו וניסוחו אחרי 75 שנה עדיין עומרות תורות אלה במיבחן סיפרו זה של קולדר אינו בוחן את תורותיו שי אלברט איינשטיין כאופן כרונולוגי, אלא מבהיו את מרכיבי גלגליתו של איינשטיין, המוליכו למסקנת-הכותרת של ספר זה, ברבר היקום על-פי איינשטיין, יקום שרוב הנחותיו טרנ הופרכו.

מדע

$$E=MC^2$$

באחרונה החלה הוצאת הספרים מסדה בפירסומה של סידרת ספרים העוסקת במדע, תחת הכותרת ספריית תוכנה, שהיא הסידרה המרתקת ביותר המצויה כיום בעברית על נושאים מדעיים. במיסגרת סידרה זו ראהאור, באחרונה, סיפורו של ניגל קולדר היקום על-פי איינשטיין.

הספר נפתח בפרק סופה קוסמית, המוליך למסקנה, לאור מימצאים אחרונים של המדע בחלל, ברבר נוסחתו של איינשטיין, הנוסחה שלו $E=MC^2$ אשר עדיין משתיעה ומסחרדה שבעים שנה לאחר שנכתבה.

בפרק השני ממשיך קולדר בכחינת נוסחתו של איינשטיין, באמצעות הצגת נושאים של תנועה במהירות גבוהה, המשנה את האנרגיה הגלוויה של גופים, ומסקנתו הבסיסית של איינשטיין, שהאור חייב להיות כבר.

סיפרו של קולדר בוחן את תורתו של אלברט איינשטיין, לאור גילויי המדע השונים, כולל תצלומים נעים מהחלל, המאמתים בחלקם את הפלא של הבנת ניסוח מצבים אלה על-ידי האדם.

* ניגל קולדר - היקום על-פי איינשטיין; הוצאת מסדה - ספריית תוכנה; 204 עמודים (כריכה קלה + רישומים ותצלומים מבהירים).